

De burgemeesters van Linkhout, Lummen en Meldert over de veteranen van Napoleon in hun gemeente, 1815

Nadat Napoleon gedurende ruim tien jaren een groot deel van Europa zijn wil had weten op te leggen, kreeg hij - na de catastrofale veldtocht in Rusland - in oktober 1813 in Leipzig een zware nederlaag tegen de verzamelde legers van zijn tegenstanders te verwerken. Daarop zag hij zich in eerste instantie verplicht zijn leger binnen de grenzen van het oude Frankrijk terug te trekken. Vervolgens moest hij op 31 maart 1814 de ultieme vernedering slikken, toen geallieerde legers onder leiding van de Russische tsaar zelfs Parijs bezetten.

Deze gebeurtenissen werkten door tot in de kleinste dorpen. De invoering van de dienstplicht had er immers voor gezorgd dat in de voorgaande jaren jongemannen uit al onze dorpen en steden dienst hadden moeten nemen in het Franse leger. In de lente van 1814 werd wat van de Franse legers overbleef grotendeels ontbonden, en de mannen die de Napoleontische oorlogen overleefd hadden mochten weer naar huis. Velen zullen wellicht graag weer naar huis gegaan zijn, maar voor anderen - die jarenlang in een soms prestigieuze functie in het Franse leger Europa doorkruist hadden en van de ene overwinning naar de andere geleid waren - was het een harde dobber om in hun thuisdorp een nieuw leven te moeten beginnen.

Bestuurlijke veranderingen

Ondertussen was op 11 april 1814 het Verdrag van Fontainebleau ondertekend. Daarin zag de Franse keizer af van zijn troon en werd vastgelegd dat hij zich zou terugtrekken op het eiland Elba.

Ten aanzien van de gebieden die de Franse legers sinds de Revolutie veroverd hadden, werd een maand later, in het Verdrag van Parijs van 30 mei 1814 tussen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Pruisen, Rusland en Oostenrijk overeengekomen dat de grenzen van Frankrijk zouden worden teruggebracht naar de situatie van 1 januari 1792. Ten noorden van Frankrijk zou een nieuw koninkrijk ingericht worden, waarvan de grenzen later, in Wenen, zouden vastgesteld worden. In eerste instantie werden de voormalige Nederlandse gebieden samengebracht in een nieuw koninkrijk, het Koninkrijk der Nederlanden, terwijl de gebieden die nu België uitmaken, sinds de verdrijving van de Franse legers uit dit gebied verdeeld waren over drie *generaal-gouvernementen*: het generaal-gouvernement België, dat de huidige provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Henegouwen, Vlaams- en Waals Brabant, Antwerpen en Namen bevatte, het generaal-gouvernement van de Nederrijn, dat de voormalige Franse departementen van de Nedermaas, van de Roer en van de Ourthe - en dus ook de huidige provincies Limburg en Luik - bevatte, en het generaal-gouvernement van de Middenrijn, dat de voormalige departementen van de Wouden (Luxemburg), van Rijn en Moesel, van de Saar

en van Mont-Tonnerre of Donnersberg bevatte. Deze gebieden werden bestuurd door gouverneurs-generaal, bijgestaan door een voorlopige regering. Aan het hoofd van de besturen in ieder voormalig departement stond een regeringscommissaris, waarvan de opdracht vergelijkbaar is met die van onze provinciegouverneurs.

Vanaf 1 augustus 1814 werd Willem van Oranje - die al koning was van de noordelijke Nederlanden - ook gouverneur-generaal van het generaal-gouvernement België, zodat hij de eenmaking in het Koninkrijk der Nederlanden kon voorbereiden. Voor onze provincie is het nog van belang te vermelden dat het generaal-gouvernement België op 20 augustus 1814 uitgebreid werd met de gebieden van de departementen van de Ourthe en van de Nedermaas die ten westen van de Maas lagen, waaronder het huidige Belgisch Limburg.

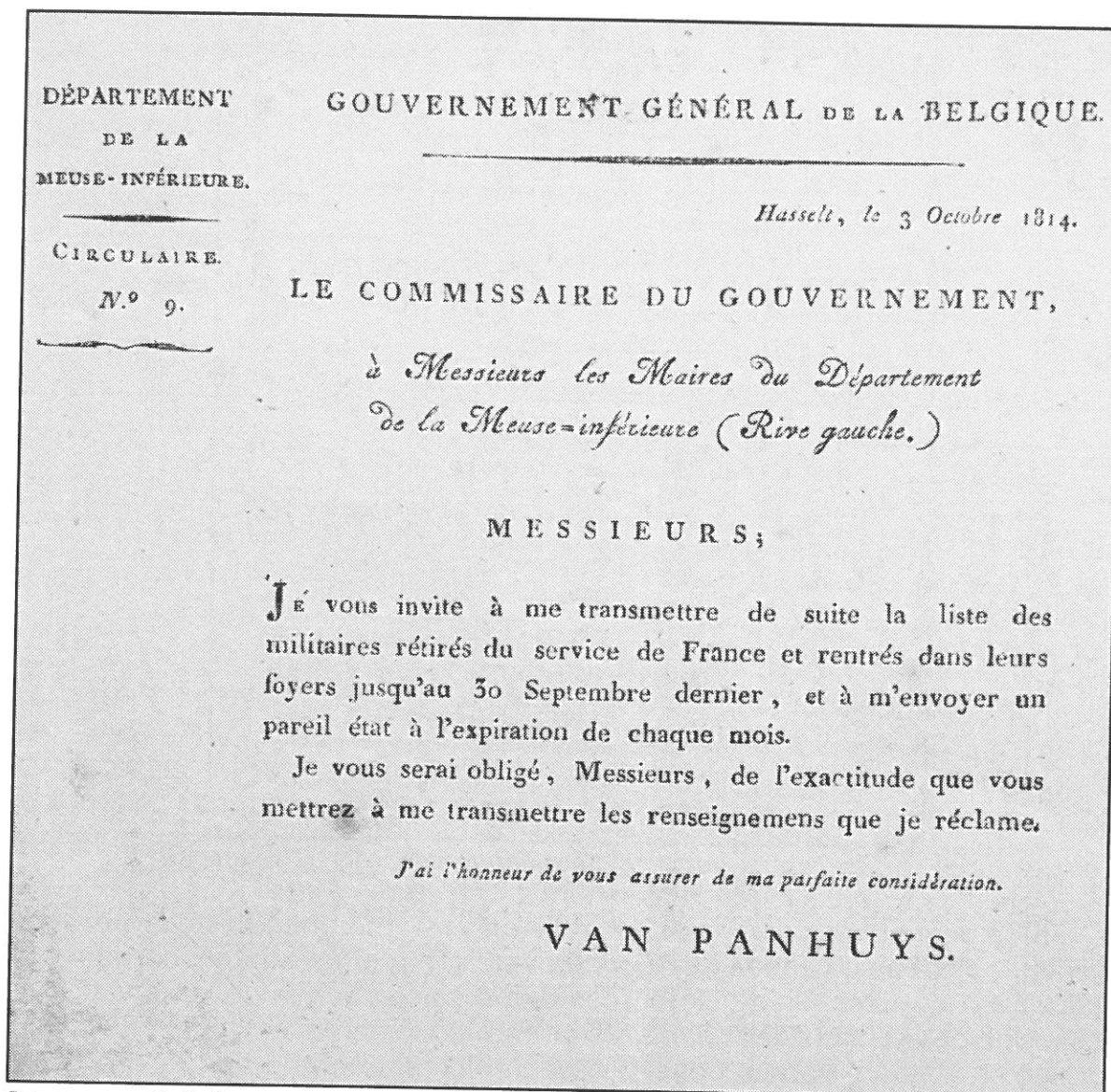
Je kan een land maar goed besturen als je het goed kent, zo wisten Willem van Oranje en zijn regering, en één van de dingen die de regering graag wilde weten was hoeveel veteranen uit de legers van Napoleon er waren, en waar die woonden. De Franse legers waren nadat Napoleon verslagen was grotendeels ontbonden, maar voor veel soldaten betekende de reis van de plaats waar zij zich bevonden toen hun eenheid werd ontbonden naar hun woonplaats een hele opgave. De meesten deden er maanden over om weer thuis te geraken.

Het is in dat verband dat regeringscommissaris Van Panhuys, van het op de linker Maasoever gelegen deel van het departement van de Nedermaas, op 3 oktober 1814 in een omzendbrief aan de burgemeesters in zijn ambtsgebied vroeg hem maandelijks een lijst te bezorgen van de voormalige soldaten uit het Franse leger die weer in hun thuisgemeente aangekomen waren. De lijsten die hem toegestuurd werden, worden nu bewaard in het Regionaal Historisch Centrum in Maastricht¹. Weinig burgemeesters dienden getrouw iedere maand een lijst in en omdat concrete richtlijnen voor de opmaak van de lijsten ontbraken, was eenvormigheid ver te zoeken. Op die manier was het voor de medewerkers van Van Panhuys moeilijk om een systematisch overzicht van de stand van zaken op te maken.

In maart van het volgende jaar werd juiste informatie over de veteranen nog belangrijker. Napoleon had immers op 1 maart 1815 weer voet aan wal gezet in Frankrijk en wist na een zegetocht van drie weken op 20 maart Parijs te bereiken en er de touwtjes weer in handen te nemen. De bestuurders van de landen die de coalitie gevormd hadden die Napoleon een jaar eerder verslaan had, en meer nog de bestuurders van de bevrijde gebieden, waren onzeker over wat de toekomst zou brengen. Wat zouden Napoleons bedoelingen zijn? Zou hij - nu de Fransen zich blijkbaar zo gewillig weer rond hem geschaard hadden - opnieuw plannen ontwikkelen om zijn macht ook buiten Frankrijk uit te breiden? En hoe zat het met de loyaleit van zijn voormalige soldaten? Zouden de mannen die een jaar geleden naar huis gestuurd waren bereid zijn

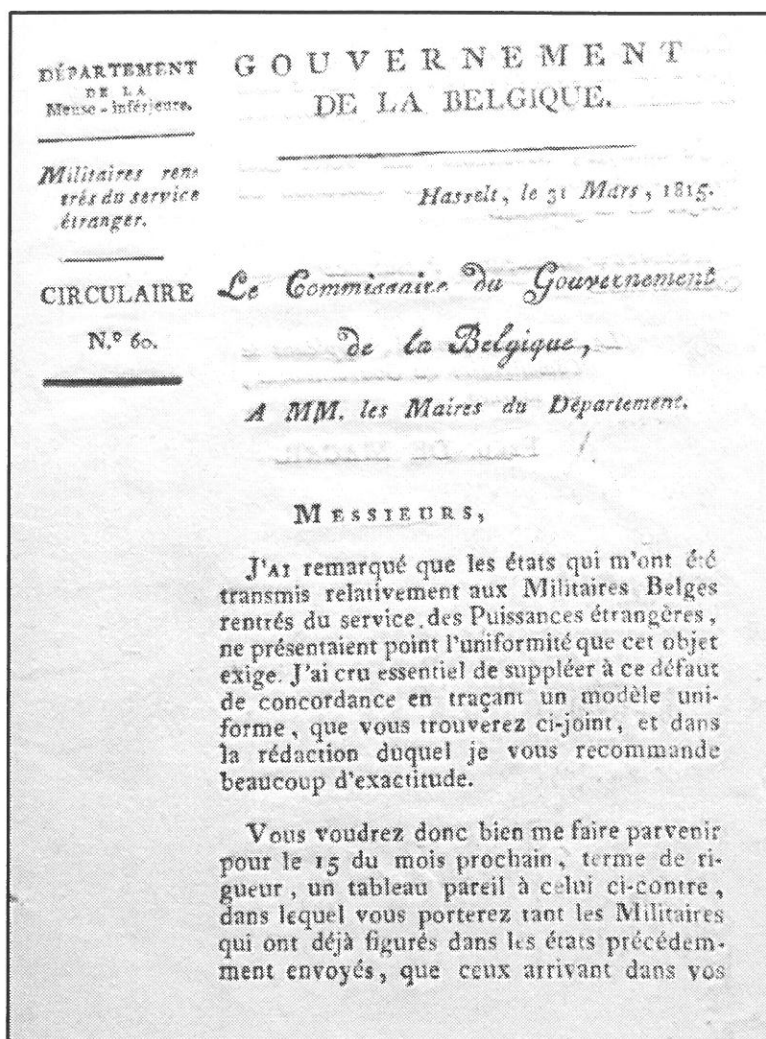
¹ Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 122. Met veel dank aan de heer Julien Daenen, die ons op het bestaan van deze reeksen wees.

de wapens opnieuw op te nemen voor hun voormalige keizer? En waar zaten die veteranen eigenlijk? Hoe hadden zij zich geïntegreerd in hun oude woonplaats?

De omzendbrief van regeringscommissaris Van Panhuys, 3 oktober 1814.

Om een antwoord te krijgen op die vragen liet Van Panhuys op 31 maart 1815 zijn secretaris-generaal Ferdinand de Macar een tweede omzendbrief naar de burgemeesters sturen, waarin hij hen opdroeg hem tegen 15 april een overzicht te bezorgen van de voormalige militairen die weer thuis waren. Deze keer moesten niet alleen de veteranen van het Franse leger, maar alle voormalige militairen *rentrés du service des puissances étrangères* in de lijst opgenomen worden. Geleerd door de ervaring, en met het oog op de eenvormigheid van de informatie die aan de regeringscommissaris bezorgd moest worden, werd deze keer een modelformulier bij de omzendbrief gevoegd. In de weken daarna togen de gemeentebesturen aan het werk, en tegen 15 april waren de formulieren uit zo goed als alle gemeenten in de lokalen van het regeringscommissariaat in Hasselt aangekomen.

De omzendbrief van secretaris-generaal Ferdinand de Macar, 31 maart 1815.

Los van de bedoelingen waarmee deze lijsten van veteranen destijds werden opgesteld, bieden zij vandaag een goed overzicht van het aantal voormalige *soldaten van Napoleon* in de Limburgse dorpen en steden in de lente van 1815². Ook de lijst die door de *maires* of burgemeesters van Linkhout, Lummen en Meldert werden opgesteld en vervolgens aan de regeringscommissaris bezorgd werden, bleven bewaard.

Jonge veteranen

Het precieze inwonersaantal van Linkhout, Lummen en Meldert in 1815 kennen we niet, maar uit maart 1816 bleven bevolkingsstaten van de dorpen in het voormalige departement van de Nedermaas bewaard³. Zij leren ons dat Linkhout toen 478 inwoners telde, in Lummen woonden 2310 mensen en in Meldert 486. Daarvan waren er in Linkhout 9 die de burgemeester in april 1815 als veteranen uit de legers van Napoleon beschouwde. In Lummen waren dat er 41 en in Meldert ook 9.

² Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 123 en 124.

³ Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 6888.

Naam	Geboorte- plaats	Leef- tijd	Diensttijd	Eenheid	Graad	Beroep	Wijze waarop hij het leger verlaten heeft	Gedrag
Linkhout								
Jacobs, Pierre	Linkhout	20 jaar	4 dagen		soldaat	landbouwer	gedeserteerd	goed
Meijbos, Pierre	Linkhout	26 jaar	6 jaren	infanterie	soldaat	knecht	Heeft het leger verlaten in 1814	goed
Pierarts, Jean	Linkhout	26 jaar	4 dagen		soldaat	knecht	gedeserteerd	goed
Ponet, Henry	Linkhout	25 jaar	4 jaren	infanterie	soldaat	knecht	Heeft het leger verlaten in 1814	goed
Pluymers, Guillaume	Linkhout	27 jaar	1 jaar	infanterie	soldaat	landbouwer	gedeserteerd	goed
Sents, Pierre	Halen	21 jaar	10 dagen		soldaat	dagloner	gedeserteerd	goed
Swerts, Pierre	Linkhout	25 jaar	6 dagen		soldaat	dagloner	gedeserteerd	goed
Van Reppelen, Charles	Linkhout	20 jaar	1 jaar	infanterie	soldaat	landbouwer	Heeft het leger verlaten in 1814	goed
Van Reppelen, Michel	Linkhout	27 jaar	7 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	Heeft het leger verlaten in 1814	goed
Lummen								
Alenus, Jean	Lummen	23 jaar	1 jaar	infanterie	soldaat	dagloner	verlof	zeer goed
Biesemans, Charle	Lummen	25 jaar	6 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Boets, Pierre	Lummen	28 jaar	9 jaren	cavalerie	ruiter	landbouwer	verlof	zeer goed
Bollen, Henri	Lummen	23 jaar	2 jaren	infanterie	soldaat			
Cox, George	Lummen	24 jaar	2 jaren	infanterie	soldaat			
Cox, Pierre Francois	Lummen	30 jaar	9 jaren	cavalerie	huzaar			
Deckers, Pierre	Lummen	27 jaar	6 jaren	infanterie	sappeur	landbouwer	verlof	zeer goed
Deferm, Michel	Lummen	26 jaar	8 jaren	infanterie	soldaat			
Drijvers, Augustin	Linkhout	21 jaar	8 maanden	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Evers, Pierre Jean	Paal	22 jaar	1 jaar	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Hermans, Henri	Lummen	23 jaar	1 jaar	cavalerie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Ieven, Jean	Lummen	26 jaar	1 maand					
Jans, Paul	Lummen	31 jaar	5 jaren	infanterie	soldaat			
Lemmens, Jean	Lummen	21 jaar	1 jaar	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Lemmens, Pierre	Lummen	31 jaar	9 jaren	gendarmerie	gendarme	dagloner	verlof	zeer goed
Lijssens, Jean	Lummen	27 jaar	3 maanden	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Lyssens, Jean Mathieu	Lummen	22 jaar	2 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Mues, Lambert	Lummen	24 jaar	4 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Ophije, Charles	Hasselt	25 jaar	7 jaren	cavalerie	ruiter	dagloner	verlof	zeer goed
Persoons, Francois	Lummen	35 jaar	11 jaren	bevoorrading van de artillerie				
Poelmans, Jacques	Lummen	23 jaar	3 jaren	Artillerie	kanonnier	landbouwer	verlof	zeer goed
Poelmans, Jean	Lummen	28 jaar	9 jaren	huzaren	huzaar			
Polders, Bernard	Lummen	23 jaar	1 jaar	infanterie	sapeur	landbouwer	verlof	zeer goed
Postelmans, Jean	Lummen	21 jaar	1 maand	artillerie	kanonnier	landbouwer	verlof	zeer goed
Put, Alexandre	Lummen	22 jaar	1 jaar	infanterie	soldaat			
Schepers, Pierre	Lummen	28 jaar	8 jaren	infanterie	soldaat	dagloner	verlof	zeer goed
Snijers, François	Lummen	22 jaar	2 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Snyers, Pierre	Lummen	21 jaar	2 jaren	infanterie	soldaat			
Steegmans, Pierre Jean	Lummen	23 jaar	2 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Swaerts, Jean	Lummen	29 jaar	3 jaren	infanterie	soldaat			
Theunis, Pierre Jean	Lummen	25 jaar	6 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Truyens, Ferdinand	Lummen	21 jaar	1 maand	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed

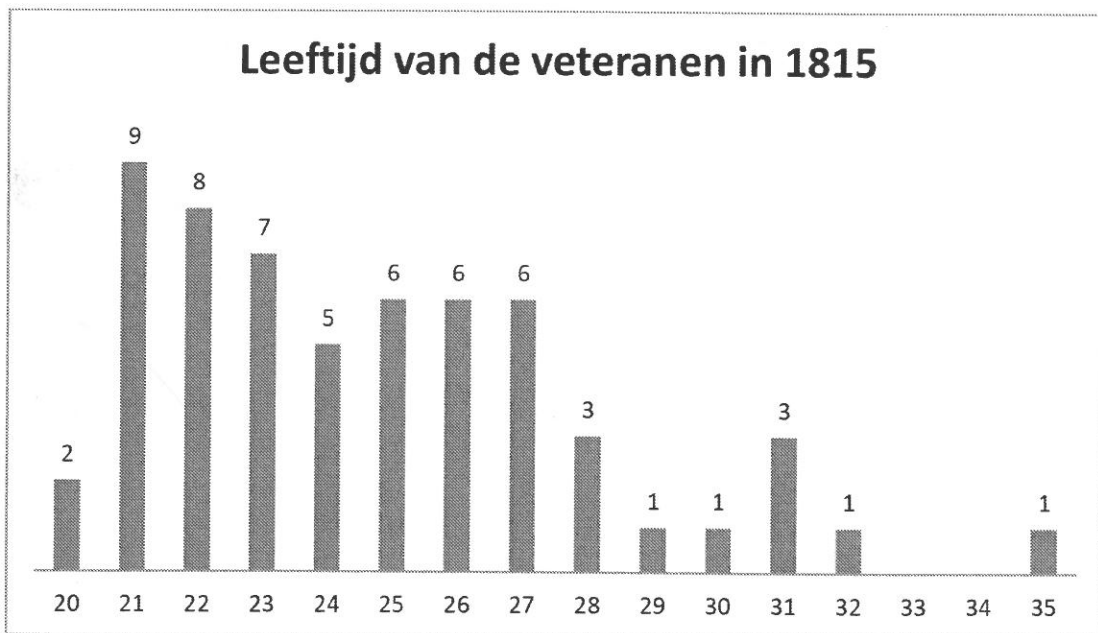
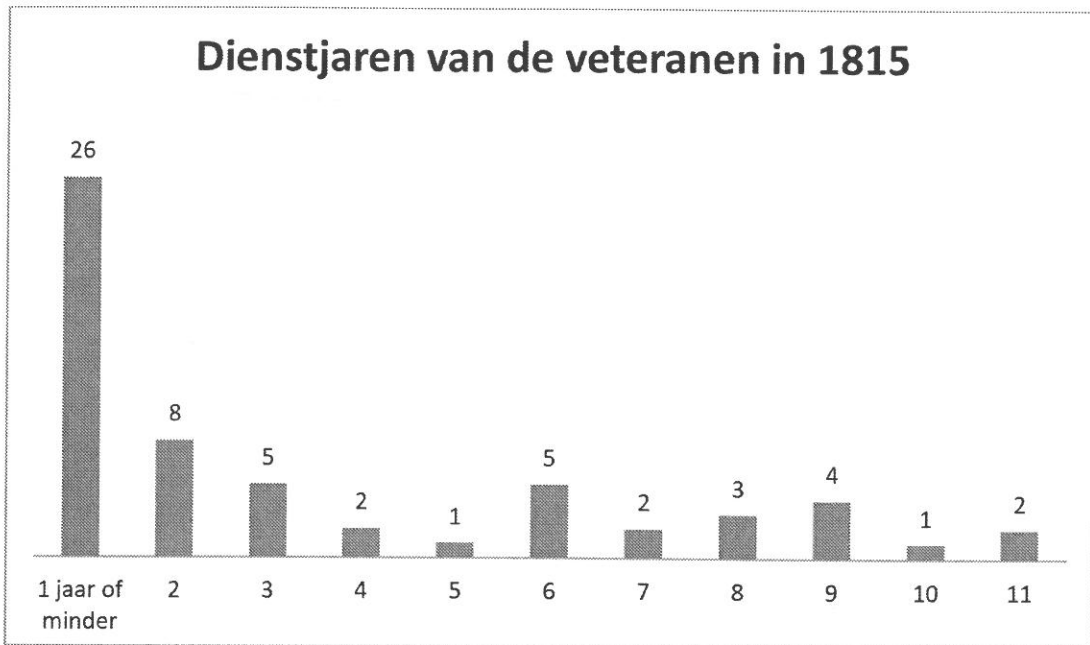
Naam	Geboorte- plaats	Leef- tijd	Diensttijd	Eenheid	Graad	Beroep	Wijze waarop hij het leger verlaten heeft	Gedrag
Van Aerdewegh, Jan Michel	Lummen	24 jaar	3 jaren	cavalerie	jager te paard			
Van Noppen, Henri	Lummen	31 jaar	10 jaren	dragonders	onderofficie r	landbouwer	verlof	zeer goed
Van Schooren, Ferdinand	Lummen	22 jaar	2 jaren	infanterie	soldaat			
Vandebroek, Jean	Lummen	26 jaar	5 maanden	infanterie	soldaat			
Vandermaesen, Paul	Lummen	24 jaar	3 jaren	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Vandermaesen, Pierre	Lummen	21 jaar	14 dagen	infanterie	soldaat			
Vandermaesen, Theodore	Lummen	25 jaar	6 jaren	infanterie	korporaal	landbouwer	verlof	zeer goed
Vervoort, Pierre André	Lummen	26 jaar	1 jaar	infanterie	soldaat	landbouwer	verlof	zeer goed
Vreven, Jean	Lummen	23 jaar	2 jaren	artillerie te paard	kanonnier	landbouwer	verlof	zeer goed
Meldert								
Aerts, Charles	Meldert	24 jaar	5 dagen	infanterie	soldaat	landbouwer	gedeserteerd	eerlijk
Bervoets, Jean	Meldert	27 jaar	8 jaren	lichte infanterie	soldaat	landbouwer	gedeserteerd	eerlijk
Boonen, Louis	Meldert	27 jaar	3 dagen			landbouwer	gedeserteerd	eerlijk
Bosmans, Paul	Lummen	21 jaar	14 dagen	infanterie	soldaat	landbouwer	gedeserteerd	eerlijk
Engelen, Jean	Meldert	22 jaar	2 maanden	infanterie	soldaat	smid	gedeserteerd	eerlijk
Karremans, Joseph	Meldert	21 jaar	3 jaren	infanterie	soldaat	knecht	gevangen genomen	eerlijk
Lucas, Jacques	Meldert	32 jaar	11 jaren	keizerlijke garde	grenadier	smid	verlof	eerlijk
Snijders, François	Koersel	22 jaar	5 maanden	infanterie	soldaat	knecht	gedeserteerd	eerlijk
Voiders, Louis	Meldert	22 jaar	4 maanden	infanterie	soldaat	landbouwer	gedeserteerd	eerlijk

Gegevens over de veteranen volgens de lijsten uit april 1815.

Er waren grote verschillen in de aantallen dienstjaren van de veteranen. Louis Boonen van Meldert had er al na drie dagen de brui aan gegeven en was gedeserteerd. Pierre Jacobs en Jean Pierarts van Linkhout hadden na vier dagen al genoeg van het leger. Charles Aerts van Meldert had na vijf dagen weten te ontsnappen en Pierre Swerts had het zes dagen volgehouden. De burgemeester van Lummen vermeldt geen mannen die minder dan een maand in het leger geweest waren. Aan de andere kant van het spectrum stonden François Persoons uit Lummen en Jacques Lucas uit Meldert, die elf jaren voor Napoleon en voor Frankrijk gestreden hadden. Henri Van Noppen uit Lummen moest daar met tien jaren diensttijd amper voor onderdoen. Vier anderen hadden negen jaren gediend en drie voormalige militairen hadden gedurende acht jaren in dienst van Napoleon van het ene slagveld in Europa naar het andere gemarcheerd en hadden dat overleefd.

Twee *veteranen* uit Linkhout waren niet ouder dan twintig. Eén van hen was Pierre Jacobs, die na vier dagen gedeserteerd was. De andere was Charles Van Reppelen, die een jaar bij de infanterie gediend had. Voorts toont de grafiek met de leeftijden van de veteranen aan dat er minder soldaten van de oudere lichten hun avonturen in het spoor van Napoleon overleefd hebben dan uit de jongere lichten. De overlevingskansen voor de jongens die zich in het Franse leger lootten, waren dus laag. Erg laag. De tabel met de dienstjaren geeft hetzelfde beeld. 26 van de 59 mannen die hun dienstneming overleefden

waren na korte tijd gedeserteerd of hadden er niet meer dan één jaar in het leger op zitten.

Volgens de burgemeester van Linkhout waren vijf van de negen voormalige soldaten van Napoleon in zijn gemeente gedeserteerd, terwijl vier anderen door het leger met verlof gestuurd waren en het leger reglementair verlaten hadden. De burgemeester van Lummen meldde voor 26 voormalige soldaten dat zij op reglementaire wijze met verlof gestuurd waren, terwijl hij voor de 15 anderen niets zegt over de wijze waarop zij afscheid genomen hadden van het leger. Ook bij de mannen waarvan hij niet meldde hoe zij het leger verlaten hadden, zitten er mannen die negen en zelfs elf jaren dienst achter de rug hadden, terwijl ook de anderen een dienstdtijd achter de rug hadden die met hun leeftijd overeen schijnt te komen. Het lijkt erop dat de burgemeester van Lummen de echte deserteurs, die al na enkele dagen en zonder toestemming het leger verlaten hadden, niet als veteranen beschouwde en hen niet

opgenomen heeft in zijn lijst. De burgemeester van Meldert meldde dan weer over zeven van de negen mannen op zijn lijst dat zij het leger uit eigen beslissing verlaten hadden, *ne voulant servir pour la France*. In Meldert was volgens de burgemeester enkel Jacques Lucas, die zijn elfjarige militaire loopbaan beëindigde als grenadier in de keizerlijke garde, op een reglementaire wijze uit het leger ontslagen. De 21-jarige Joseph Karremans was gevangen genomen en naar huis gestuurd, na drie jaren diensttijd.

Zeker de zeventien veteranen die 6 jaren of meer in het leger achter de rug hadden, hadden tijdens hun volwassen leven weinig anders gekend dan het kazerneleven, de eindeloze marsen door vijandig gebied tot in de uithoeken van Europa en de onvoorstelbaar bloederige veldslagen.

Van 48 *veteranen* wisten de burgemeesters welke functie zij in het leger hadden uitgeoefend. Slechts één van hen had de graad van onderofficier bereikt. Een andere was korporaal geworden, terwijl de anderen als gewone soldaat gevochten hadden. Van 53 voormalige militairen wisten de burgemeesters te melden bij welk legeronderdeel zij actief geweest waren. Veertig van hen hadden als gewone infanterist of fuselier gevochten, terwijl Jacques Lucas uit Meldert grenadier geweest was in de prestigieuze keizerlijke garde. Henri Van Noppen uit Lummen maakte deel uit van een regiment dragonders, een eenheid die zich te paard verplaatste maar te voet vocht en die ook bij de infanterie gerekend werd. De huzaar Jean Poelmans uit Lummen hoorde bij de lichte cavalerie, terwijl vijf anderen bij niet nader gespecificeerde cavalerie-eenheden gevochten hadden. Voorts waren er vier mannen in Lummen die bij de artillerie gevochten hadden, terwijl hun dorpsgenoot Pierre Lemmens bij de gendarmerie diende.

De burgemeesters kenden ook de beroepen die de teruggekeerde militairen in zijn dorp uitoefenden, hoewel de burgemeester van Lummen, die enkel landbouwers en vier dagloners lijkt te hebben gekend en van 15 mannen het beroep niet vermeldde, op dit punt minder nauwkeurig te werk lijkt gegaan te zijn dan zijn collega's van Linkhout en Meldert. Samen telden de drie burgemeesters 31 landbouwers, vijf knechten en zes dagloners, terwijl in Meldert twee veteranen als smid aan de slag waren. Wellicht bedoelden zij met *landbouwer* iemand die zelf een boerderijtje uitbaatte of die meewerkte op de boerderij van zijn familie, terwijl *knechten* op andermans boerderij werkten. Terwijl de mannen die als hoeveknecht aan de slag konden een betrekkelijke bestaanszekerheid hadden weten te verwerven, was dat anno 1815 voor *dagloners* niet het geval. Onder meer Pierre Lemmens, Pierre Schepers en Charles Ophije uit Lummen moesten in 1815 als dagloners aan de slag. Lemmens was ondertussen 31, had negen jaren legerdienst achter de rug en was bij de keizerlijke gendarmerie geweest. Schepers had acht jaren als infanterist overleefd en was 28 in 1815. De 25-jarige Ophije tenslotte had gedurende zeven jaar als cavalerist met het Franse leger in alle hoeken van Europa de dienst uitgemaakt. Na de nederlaag van

Napoleon in Leipzig in oktober 1813, de smadelijke aftocht richting Parijs, de vernedering van de troonsafstand van hun keizer en diens verbanning naar Elba, moesten zij in 1815 als dagloners in Lummen her en der op de boerderijen om werk gaan schooien. In de perioden dat het veld geploegd of ingezaaid moest worden, in de hooitijd, in de oogsttijd en gedurende een aantal weken in de winter, als het graan gedorst werd, was er wellicht wel werk te vinden. Even vaak echter zal er in hun dorp niet voor ieder van hen werk te vinden geweest zijn ...

Samenvattend

In 1816 telden Linkhout, Lummen en Meldert respectievelijk 478, 2310 en 486 inwoners, waarvan er in april 1815 9, 41 en 9 veteranen waren uit de legers van Napoleon. Bijna 2 % van de bevolking, of 4 % van de mannelijke bevolking, of nog - ruw geschat - 6 % van de volwassen mannen, had in het Franse leger gediend. De veteranen vormden in april 1815 in Linkhout, Lummen en Meldert geen overgroot, maar toch een betekenisvol deel van de bevolking.

Hoewel de lijsten die de burgemeesters opstelden een goed beeld geven van het aantal, de leeftijd en tot op zekere hoogte van het wedervaren van de veteranen tot april 1815, blijven veel vragen onbeantwoord. Wat hebben deze mannen later nog van hun leven gemaakt? En hoeveel mannen uit onze dorpen vochten in de jaren 1795-1814 in het Franse leger en keerden niet terug? Waar zijn zij achtergebleven? Wie zijn gesneuveld?

Rombout Nijssen

Franse huzaar van het tweede Regiment.

Het vervolg...

Gelukkig zijn er nog andere bronnen beschikbaar dan degene die hierboven beschreven werden. In het volgende boekje komen we hierop terug en zult u ontdekken wie van onze jonge mannen met zekerheid het leven lieten tijdens de tochten van Napoleon Bonaparte door Europa.